

hrga na njegovem koncu bi razbila kamen, nikar človeško rebro ali črepanjo.

Veka, veka sinček v zibelki. Oče je pozabil na zibanje. Tisti cepič . . .

Sinček je nevtolažljiv. Oče sleče zimsko suknjo in vrže klobuk za peč. Ziblje, ziblje, ziblje sinčka in mu gleda v rdeč obrazek. Da ni obolel?

Tončki zveni božična pesem po ušesih, nehote ji sili iz ušes na jezik.

Enakomerno diha sinček v zibelki. Oče obsedi ob njem ko po navadi, da ga poziblje, če še ni njegovo spanje trdno.

Pa je trdno zaspal malček.

Tisti drenov cepič za hlevnimi vrati, tisti cepič bo danes izginil izra vrat.

Švigajo bliski iz Tonetovih oči. Čakaj, gobezdalo napihnjeno! Dosti dolgo si izzival in iskal, kar te čakal!

Tam za okroglo mizo v zidani hiši za ovinkom sedi, pijan je, pozna se mu. Oblasten je, prepira se, kvarte meče na mizo, da se čuje v vežo. Tone mu je zlepa in v miru rekel, naj se umakne z njegovega mesta in pusti njega k mizi in v družbo in h kvartam. Pa je vzrasel objestnej: »Če si dosedaj držal krila tiste svoje . . .« Tonetu kri v glavo: »Ti molči o tem in njej!« Tone že vihti stol v roki. Pa mu ga je izbil gospodar iz rok. »Kaj ne vidiš, da je pijan?« Tone je sikal, še po gospodarju bi udaril, da mu ni boter. Tak boter! Toneta s silo iz hiše in vrata za njim zakleniti — Jankič pa sme gobezdati nekaznovano za mizo, kar se mu poljubi . . .

Vstaja Tone. Naj je bila Tončka včasih proti ranjki materi osorna — tudi tašče so včasih sitne, pravi boter — naj je, kakršna je — Jankič ji je bil deveta briga, to ve Tone. Ne boš, Jankič! Zena je žena!

Po tisti drenov cepič misli stopiti Tone, pa ga na vratih prestreže žena s čajem.

»Pogrel te bo! Še na veži je mrzlo, nikar zumaj!«

Ničesar ne reče Tone. Premisli, koliko časa bodo tisti v zidani hiši za ovinkom še sedeli pri kvartah. Zumaj je res mraz, da poka, v takem mrazu čakati za plotom ni vabljivo. In sede k čaju. Zena sede k peči. Tone ji kaže hrbet. Noče, da bi mu videla v obraz.

Molčita. Čaj je vroč, vroč, da bi se Tone opeknel, če ne bi pihal vanj in ga le v skromnih požirkih srebala. Zena ga je vesela, četudi ne govori. O, kako vse drugače ko prej, je sedaj v sobi. Glej, še lučka pred jaslami ne čvrči več, kako se je lepo razgorela! Kako lepo, vse lepo, ko je Tone doma. In se domisli Tončka orehove potice, ki jo je mislila načeti šele jutri. Pa je odreže kos in ga postavi na krožniku pred Toneta. »Prigrizni!«

Ve Tone, da je mislila potico načeti šele jutri. Skoro bi se spozabil in jo pogledal z začudenjem. Pa zmaga trma in je ne pogleda.

Vroč, vroč je čaj in velika je skodelica. Sreba, sreba počasi, previdarno in previdno sreba Tone čaj. Prigrizne potice.

Zvene božične pesmi Tončki po ušesih. Mirno sopeta hčerka in sinček, ko dva angelčka sta. Tako lepo ni še nikdar gorela lučka v kozarcu, ko sedaj, nič čvrčanja, niti rahlega ne.

Sveti večer . . .

Nekdo teče po poti mimo hiše. Naglo, ko da mu gori pod nogami.

Tone odloži skodelico s čajem in prisluskuje. Oba tečeta za prvim. Naglo, ko da jima gori pod nogami.

Tone vstaja.

Več jih teče za temi tremi. Naglo, ko da jim gori pod nogami. Brez besed tečejo.

Tone skoči v vežo, da pogleda, kaj pomeni ta nenavadna, tiha dirka.

»Posvetim ti,« hiti Tončka z lučjo za njim.

Vidita po cesti bežeče moške, spoznata ne nobenega. Po poti od hiše izza ovinka, odkoder so prihitali, jim ne sledi nihče več.

Tone je neodločen na poti. Morda kje gori in hite gasiti? Ni nikjer naokoli svetlega ognjenega žara. Da niso tatovi? Če bi stopil do hiše za ovinkom pogledat? Drenov cepič vzame za vse slučaje s seboj. Zena mu posveti v hlev in se čudi. Kaj namerava prav s tem drenovim cepičem? Nekdo prihaja po poti od hiše za ovinkom. Ne teče, na korakih se mu pa pozna, kako se trudi, da bi bil nagel.

Visoko nad glavo dvigne Tončka luč.

Tonetov boter.

»Po te prihajam, Tone! Nimam pri roki ljudi, da bi jih razposlal, kamor jih moram. Na vse strani. Po orožnike, po zdravnika . . .«

»Jesus . . .« Tončka bi se pokrižala, da nima v rokah luči.

Tone niti do besede ne pride. Ko v prikazen bulji v botra.

»Sprži so se, vrgel sem jih iz hiše. Zunaj tepež. Zdražbar jo je skupil. Polivajo ga z vodo, zaveda se ne. Stekel sem sem. Ne vem prav, kako je. Morda niti ne bo treba voza in spremstva do bolnice in zdravnika. Orožnikom pa moramo naznaniti . . . O, sitnosti . . . !

»Marija, pa danes, danes . . .« Tončka se vsa trese in se pritisne k Tonetu.

»Koga so . . . ?« zajedlja Tone.

»Jankiča . . .«

Tončki se zamaja luč v roki, tako se nasloni na Toneta, ko da ji odpovedujejo noge. Glasu ni iz njenega grla.

»Prehladiš se, pojdi v sobo!« ji reče mož skrbno, ko da ni bilo teh tednov po materini smrti med njima.

»Ne grem brez tebel. Ne pustim te nikamor! Boter, poiščite koga drugega!«

»Saj . . . saj . . .« menca boter pa sune krepko in nemilo Toneta pod rebra. »Toliko, da veš, kri neugnana! Saj nisi več fant!« In odstopica po poti.

»Tone, moj Tone,« šepče Tončka ko v sanjah. »Danes, tak večer, pa jih bodo vklebili in odgnali orožniki . . . Onega obliivajo nezavestnega . . . Morda je mrtev . . .«

»Posveti mi,« reče Tone v veži. Vzame sekuro in preseče drenov cepič na dvoje, potem še vsako polovico na dvoje. Pa stopi k peči in vrže razsekane drenov cepič na ogenj.

Vsa drgeta Tončka in ga ne razume. Čemu bi šel prav po ta cepič v hlev in ga naložil na ogenj. Saj je pred ognjiščem pripravljenih dosti drv, lepih kalanic.

»Sebi nisi skuhal čaja?« se domisli v sobi Tone.

Tončka vsa v sreči: »Samo zate! Izpij, še ti natočim. Sem si mislila, da boš pil morda še enega, pa sem ga več skuhal.«

»Tončka!«

Tončka se ne more premagati. Pogleda na mater v jaslicah in polna hvaležnosti vsklíkne: »Marija, ki si to noč toliko trpela, pa se je tvoje trpljenje spremenilo v veselje . . .«

»Čaja si nalij, popijeva ga skupaj. Molila boš potem. Ali pa bova tudi molila skupaj.«

»Ušlo mi je, ne verjameš, kako mi je bilo hudo. In kako me je bilo strah . . .« Naglo in plaho umolkne in pogleda moža. Gleda jo, kakor jo je gledal, ko sta šla iz cerkve od poroke. »Bala sem se, pa sem v strahu in žalosti molila, molila. Ko si odšel, mi je hotelo srce počiti.«

»Natoči si čaja! Kaj me nimaš več niti toliko rada, da bi me ubogala?«

Sama ne ve Tončka, kako in kaj, ali v veži ji uide glasna božična pesem.

»Molila si, praviš,« pride za njo v vežo Tone.

S plamenom gori drenov cepič, ob njegovem plamenu se greje lonec s čajem za oba.

»Saj ti nebi priznala, da nisem bila tako, o, tako uslišana!«

»Uslišana! To ti povem, Tončka. Tja — Tone pokaže s prstom proti zidani hiši za ovinkom — tja ne pojdem nikdar, nikdar več!«

Sveti večer!

Anton Leskovec.

K nam pride!

1.

Gospod Sebastijan Arko je sedel v toplo zakurjeni pisarni. Pred seboj veliko, s številkami popisano knjigo, je mrmraje seševal in tupatam potegnil iz dišeče debele cigare. V takem delu ga zmoti služkinja, ki prinese na tasi obilno mrzlo južino. Tiho postavi Nežka taso na mizico kraj gospoda, razloži krožnike, steklenico in čašo — in se vrne k vratom.

— No, kaj je novega? — Gospod Arko je zaprl debelo knjigo, jo odložil, se obrnil na stolu in pogledal k vratom.

— Nič, gospod.

— Kaj dela gospa?

— V salonu pripravlja.

— Saj res! — No, in Janček?

— V kuhinji je — ves čas povprašuje po večeru.

— Pošljite ga sem.

Gospod Arko se prisede k mizici. Zaveže si servijeto, pogleda večje po razloženem in prične resno, premišljeno, kakor pri delu. Že pa se vrata na široko odpro in v sobo prihurmi Janček, petletni sinček, zdrav, rdečeličen edinček.

— Tata, ali bo kmalu Sveti večer? — Nasloni se očetu na koleno in mu gleda zvedavo v oči.

— Če bo kmalu? — Nocoj, čez tri ure.

— In kaj mi prinese Jezušček?

Gospod Arko se obriše krog ust in srkne iz čaše.

— Kaj si mu pisal?

Janček misli, molči, nato začne:

— Da. Pisal sem: Avtomobil, aeroplan, lokomotivo, puško, leva, tunel,

— Dosti, dosti! Še več ti prinese, kajti Jezušček je bogat, bolj bogat, nego ti misliš. Le priden moraš biti.

Trkanje na vrata ju zmoti v pogovoru. Kdo bo to, popoldne pred Svetim večerom. Trgovec pa res nikdar nima miru.

— Noter!

V sobo vstopi mož v modri delavski obleki, v obraz zamazan, bled in shuššan. V zadregi obstane pri vratih in se molče prikloni.

— No, kaj pa Vi, Selan?

Selan stopi korak naprej, se odkašlja in spregovori s hrupavim glasom:

— Prišel sem prositi, če je mogoče, da počakate mesec dni — iščemo, ne dobi se nič, pa še žena je v takem stanju — in pred prazniki — če je mogoče, gospod . . .

Gospod Arko se nemiren obrne proti oknu. Dež in sneg nametava tam zunaj, skozi zaprta okna sili v sobo ulični trušč, v sobi pa je tako ugodno in toplo; ko bi le . . .

— Otročji ste, Selan. Na Sveti večer pride in se pripo-roča. Ja, ali veste, kako je to, če so delavci naročeni, pogodba podpisana, denar založen — sploh, Vam tega ne morem dopovedati. Imeli ste časa dovolj. Klet rabim s 1. januarjem zase, zato sem Vam odpovedal; pritožili ste se, nič opravili. Žal mi je, — je še kaj drugega?

Janček priskoči:

— Tatek, veš kaj, pri Selanovih imajo tudi malega fantka, moj prijatelj je Jožek. —

Gospod Arko mu zapre usta.

— Je že dobro, Janček. — No, je še kaj drugega?

Selan jeclja: — Še enkrat prosim, — prav lepo. —

— Torej nič drugega; zbogom! — Gospod Arko se nagne zopet k jedi. Selan počaka, nato se trdno obrne in odide.

Janček stoji pred očetom in mu gleda v oči, ki so uprte v krožnik. Rad bi spregovoril, pa ne upa. Pozna očeta in ve, kdaj ne sme govoriti. V jasnih očeh se nabira, a ker ve, da jokati tudi ne sme, naglo požira in gleda.

2.

Kakor vsako leto, mora tudi danes služkinja Nežka z Jančkom v mesto na sprehod — ti zadnji dve uri pred Svetim večerom. Doma je toliko dela s pripravami, z drevcem, v kuhinji, da gospa že ne čuti več nog, ne rok. — Pa je Nežka oblekla Jančka v kožušček, mu obula tople snežene čevljičke in hajdi z njim v mesto, k izložbam, v cerkev. Skrbno se ogiblje trga, kjer prodajajo božična drevesca, da Janček v svoji radovednosti menda ne bi šel predaleč.

Bila sta že v dveh cerkvah, pregledala nešteto izložb, krmila v parku ptičke z drobtinicami — ali ti dve uri nimata konca.

Končno zapazi Nežka prijateljico Micko, ki v podobnih zadregah postopa po ulicah. In že ste skupaj, jezička se razvoljmeta — ni več mraza, ni mokrote. Janček pa stoji zraven tih in se dolgočasni.

Kar ga nekdo pocuka za kučmo.

— Jožek!

Res, Selanov Jožek stoji tu in še par drugih malih. Najrevnejši je med njimi. Nožice tiče v prevelikih, pošvedranih čevljih, tudi suknja je predolga, je težka, a ne greje. Vendar velike temne oči ne zro žalostno. Tudi lica, razgreta od teka in krika, žare živo.

— Kaj ti prinese Jezušček? — Janček gleda radovedno v Jožka.

— Meni? Jabolk, pa fig, in pa konja in toplo obleko, svinčnik in . . .

— To ni nič. Poslušaj zdaj, kaj prinese meni!

— Tebi? Tebi ne prinese ničesar!

Janček gleda neverno.

— Kako pa ti to veš?

Jožek pa razlaga vneto in živo:

— Zato, ker k Vam sploh ne pride! K bogatim, v lepe hiše ne hodi. On je ubog, je rojen v hlevčku na slamiči, grejeta ga osliček in voliček. Mi imamo kozo, ki ga bo grela. Mi imamo slamo, naša soba je v kleti, je kakor hlevček, je vlažna . . . K nam pride!

3.

Na zemljo pada Sveti večer. Dež je ponehal in le goste snežinke se spuščajo neslišno izpod temnega neba in se ogledujejo v vseh barvah luči, ki žare po ulicah, izložbah, v visokih oknih. Goste trume ljudi vrviyo mrzlično po mestu, da oskrbe zadnje.

Stanovanje gospoda Arka v prvem nadstropju velike, lepe hiše je vse razsvetljeno. Mlada gospa Marija je zaklenila salon, ki ga je njena večša roka za nocoj spremenila v bujno svetišče. V družinski sobi pa stoji gospod Arko s cigaro v rokah, v copatah, v domači obleki, in zaslusuje Jančka o njegovih zadnjih željah za nocoj. Vedno zgovorni Janček pa je nocoj redkobeseden in odgovarja zmedeno. Tudi nova žametna obleka s svilenim, čipkastim ovratnikom ga ne veseli posebno. Zamišljen je in nemiren.

V sobo prihiti gospa, že praznično oblečena, razburjena, vesela, za njo Nežka.

— Oh, še nekaj sem pozabila! — Ko zapazi Jančka, stopi z možem v stran in mu tiho govori: Hitro mora v trgovino, saj je še odprto.

Gospod Arko izvleče bankovec, gospa v naglici šepeta Nežki. Ta že hiti skozi vrata.

— Še jaz, še jaz! — Janček skoči za Nežko.

Gospa Marija ga prehiti. — Kaj pa misliš! Tema je in večer je, oblečen si že za Jezuščka, zamazal bi se . . .

— Ne, ne, jaz moram z Nežko. Moram!

Gospod Arko se vmeša: — I, naj pa gre. Naj obleče kožuh in naj gre. Saj ni daleč!

4.

Gospod Arko se je oblekel v najlepšo večerno obleko. Na prstanih, v kratni igli blišče briljanti, v resno lice pa se je veselila prazničnost. Pri kamini stoji z gospo Marijo in ji pripoveduje o lepi kupčiji, ki jo je sklenil. V kleti, kjer zdaj za silo stanuje delavska družina, se naseli po Novem letu velika delavnica za perilo. Tekom januarja mora biti klet preurejena za fabriko, tako se glasi pogodba, in on si je izgovoril delež pri družbi. On da, on uredi prostore, delež, dobiček bo velik. Zato mora Selan iz kleti. Mora! Izguba bi bila prevelika, ko bi ga pustil tudi le teden dni še notri.

Gospa prigovarja možu, naj da Selanovim kak drugi prostor, vsaj še čez zimo. Kak drug prostor? Da, na to je že sam mislil. Ampak kje, ko je vse zasedeno. Ko bi v dvoriščnem poslopu . . . Gospa prigovarja.

Naenkrat se zgane. — Preteklo je že četrt ure.

— Kako, da Nežke še ni.

— To je vedno pri ženskah. Zadnji hip! Stavim, da jih je zdajle v vseh trgovinah vse polno.

In govorita naprej, pozabita na Selanove, govorita o Jančku, o njegovi bodočnosti. Oče je trgovec, sin mora postati veletrgovec. Nadarjen je in sredstva tudi imajo, hvala Bogu!

Preteče spet četrt ure. Gospo zaskrbi.

— Ti, tu pa vendar nekaj ni v redu. Kaj, ko bi . . .

Ni še končala stavka, ko se odpro vrata in v sobo stopi Nežka, brez sape, prepadena:

— Moj Bog, moj Bog!

— Kaj se je zgodilo? Janček! . . .

Gospod Arko stopi korak naprej, gospa se prime za stol, da ne pade.

Nežka jeclja: — V trgovini, koj za oglom, ves čas sem držala Jančka za roko. Ali v gneči se je izmaknil. Ko sem opravila, pogledam. Jančka nikjer! Poklicala sem ga, pa ni glasu. V trgovini polno ljudi, jaz v jok, povprašujem. Nihče mi ne more odgovoriti. Planem na ulico, kličem, vprašujem stražnike, nihče ne ve. Letam kakor brezumna, kličem; ljudje postajajo, me gledajo, a Jančka ni nikjer . . . Tako sem priletela domov, tudi doma ga ni!

Gospod Arko se opoteče, oči se mu zamegle, gleda široko, iz grla se mu izvije krik:

— Kje je Janček, nesrečnica?

Gospa gleda, bleđi, omahne na divan. Nežka skoči k gospodinji.

Gospod Arko se zave:

— K telefonu! — In že zdrvi iz sobe v pisarno.

5.

V zadnjem koncu Arkovih kleti, v ozkem in vlažnem prostoru, po dnevu osvetljenem le skozi malo zamreženo okence, se stiska Selanova družinica. Oče, mati in 3 otroci. Najstarejši je petletni Jožek.

Vsi so doma nocoj. Saj je Sveti večer.

Oče in mati sedita brez besed pri črvivi mizi pod oknom. Od zgoraj s ceste se tupatam začuje korak mimohite-đih ljudi.